

FERKENNING

GEMEENTE
NOARD
EAST FRYSLÂN

FERKENNING

TAKOMST

GEMEENTE

NOGARD
EAST FRYSLÂN

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	4
NOARDEAST-FRYSLÂN	6
Minder inwoners: minder jongeren, meer ouderen	7
Leefbaarheid onder druk	8
Klimaat verandert.....	8
Landschap en natuur verschrallen.....	9
Technologische ontwikkelingen gaan snel	10
Rol van de overheid verandert	10
Toekomstbestendig: klaar voor toekomst?.....	10
FITAAL, SÛN EN ÛNDERNIMMEND	12
Inwoners groeien gezond en veilig op.....	12
Inwoners doen naar vermogen mee in onze samenleving.....	12
Inwoners zijn zelfredzaam en kwetsbare inwoners worden geholpen.....	13
Inwoners leven gezonder en langer, sporten en bewegen meer.....	13
Ondernemers zijn innovatief en onderwijs sluit beter aan op regionale arbeidsvraag	15
OANTREKLIK EN DUORSUM	17
Ruimtelijke kwaliteit als randvoorwaarde	17
Klimaatverandering, energietransitie en circulaire economie vragen ruimte	18
Landschap, natuur, meer biodiversiteit.....	19
Landbouw wordt duurzamer	20
Cultureel erfgoed zichtbaar en beleefbaar	22
Duurzaam wonen en veranderende wensen.....	23
Goede voorzieningen, betaalbaar en bereikbaar	23
Goede en veilige infrastructuur.....	24
MEI-INOAR	26
Dienstverlening: samen, persoonlijk en in de buurt	26
Mei-inoar integraal werken.....	26
Gemeente als partner, meer mienskip, minder regels.....	27
Gebiedsgericht werken	27
BRONNEN	30
COLOFON	31

INLEIDING

Vanaf 1 januari 2019 vormen wij, de gemeenten Dongeradeel, Ferwerderadiel en Kollumerland c.a. de nieuwe gemeente Noardeast-Fryslân. Om een eerste beeld te geven van de opgaven die er zijn, hebben we deze Ferkenning geschreven op basis van bestaande documenten, gesprekken met de samenleving bij projecten, en de kennis en kunde in onze organisatie.

Met de Ferkenning zetten we een eerste stap naar een Omgevingsvisie. Na goedkeuring van de raad van de nieuwe gemeente Noardeast-Fryslân in 2019, gaan we praten met onze inwoners. We zijn heel benieuwd wat zij belangrijk vinden voor de toekomst van onze gemeente. En hoe zij aankijken tegen de benoemde opgaven. We komen van een **Ferkenning** door **Ferbining** met onze inwoners tot een **Fisy** voor Noardeast-Fryslân.

Wij willen een gemeente zijn die **fitaal, sûn, ûndernimmend, oantreklik en duorsum** is. Dat kunnen we niet alleen, dat lukt alleen als we dat **mei-inoar** doen. Wat dit betekent leggen we uit in deze Ferkenning. We vertellen eerst iets over onze gemeente. Daarna beschrijven we welke ontwikkelingen er op ons af komen en wat dit volgens ons betekent voor onze toekomst. Vervolgens kijken we welke opgaven we in Noardeast-Fryslân zien om ook in de toekomst vitaal, gezond, ondernemend, aantrekkelijk en duurzaam te zijn. En leggen we uit hoe we willen werken.

OMGEVINGSWET

Vanaf 2021 geldt de nieuwe Omgevingswet. Met deze wet wil de overheid de regels voor ruimtelijke ontwikkelingen makkelijker maken en samenbrengen onder één wet. In een Omgevingsvisie legt een gemeente de strategische hoofdkeuzes vast voor een veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit.

Een belangrijk onderdeel van de nieuwe Omgevingswet is dat deze veel meer nadruk legt bij participatie en samenwerken en dat deze ruimte biedt voor initiatieven. Dit vraagt van ons een heel andere manier van werken en denken die past bij meer mienskip, minder regels.

ONS LOGO

De letters in ons logo zijn op een speciale manier vormgegeven. Elke letter geeft door zijn vormgeving weer wat de woonomgeving en onze mensen in de gemeente Noardeast-Fryslân karakteriseert.

De letter N wordt onderstreept en staat voor trots. Het streepje onder de N is gelijk ook de bovenkant van de E. De afwijkende kleur benadrukt de trots nog meer en gebruiken we ook los als monogram.

De letter O is opengewerkt aan de noordoost kant. Openheid van mensen, gebied en kansen.

De letter A heeft een ondersteunend liggend streepje. Soms staat die links en soms rechts. Dit streepje staat voor hulp krijgen en geven.

De letter R heeft aan het uiteinde een kleine eigenwijze draai. Deze staat voor de eigenheid die de streek en de inwoners kenmerkt. Maar de letter R staat natuurlijk vooral voor 'Ruimte – Romte'. Letterlijk de ruimte in de natuur en het landschap. Maar ook ruimte om je te kunnen ontwikkelen en om te ondernemen.

De letter D is linksonder opengewerkt en staat voor 'doorzetters – trochsetters'.

De letter E is opengewerkt en voorziet de letter N van het onderliggende streepje. Daarmee vormt het met de letter N het ondersteunende element in het logo.

De letters ST zijn samengevoegd. Dit verbeeldt 'saamhorigheid – mienskip'.

NOARDEAST-FRYSLÂN

Onze gemeente Noardeast-Fryslân is veelzijdig. We zijn trots op onze cultuur, de Fryske taal, onze inwoners, de rust en het natuurrijke landschap. Van klei tot zandgrond, van Wadden tot de Wâlden.

WAT IS ONZE IDENTITEIT

We zijn een gemeente die haar eigen (nieuwe) identiteit nog moet vinden. We willen graag samen met onze inwoners, ondernemers, organisaties en verenigingen de identiteit van onze nieuwe gemeente bepalen.

EEN GEMEENTE MET KARAKTER

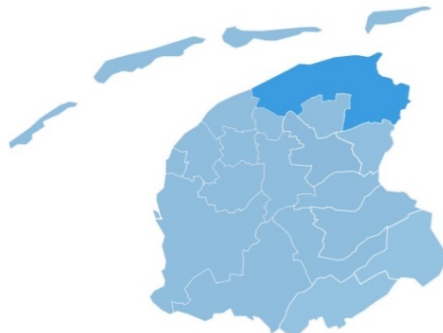
GRUTSK TROTS
IEPEN OPEN
BEHELPSUM BEHULPZAAM
RÊST RUST
TROCHSETTERS DOORZETTERS
ROMTE RUIMTE
MIENSKIP SAAMHORIGHEID

Wij zijn een plattelandsgemeente met ongeveer 45.000 inwoners en een oppervlakte van circa 400 km². Delen van Werelderfgoed Waddenzee, het Nationaal Park Lauwersmeer en het Nationaal Landschap de Noardlike Fryske Wâlden liggen in onze gemeente. We hebben tussen 'Wad en Woud' een gevarieerd landschap met een rijke cultuurhistorie. We liggen in de stedelijke driehoek Leeuwarden, Drachten, Groningen.

Eén van de 11 steden van Fryslân ligt in onze gemeente: Dokkum. Dit is gelijk onze grootste en enige stad met ongeveer 12.500 inwoners. Ons grootste dorp is Kollum met 5.500 inwoners en daarna komen Kollumerzwaag en Hallum met beide 2.500 inwoners. De gemeente bestaat verder uit 48 kleine dorpen en een groot aantal buurtschappen. Dokkum heeft als regiostad en onderdeel van het provinciaal stedelijk netwerk een belangrijke rol op het gebied van onderwijs, zorg, en bedrijven en winkels. Dit geldt ook voor Kollum als regiocentrum.

Landbouw vormt met meer dan 50% van het grondgebruik een groot deel van onze economie, naast het MKB. We hebben bijna 16.000 arbeidsplaatsen en 4.000 bedrijven.

De gemeente kent een sterke sociale structuur. Onze inwoners zijn zelfstandig en bekommeren zich om elkaar. We zijn gastvrij, open en trots. We weten van aanpakken, zetten door en zijn goed in wat we doen. Niettemin is onze sociaaleconomische positie zwakker dan gemiddeld in Nederland en Fryslân. Onze inwoners zijn voor een groot deel praktisch opgeleid en hebben relatief een laag besteedbaar inkomen.

ONTWIKKELINGEN EN OPGAVEN

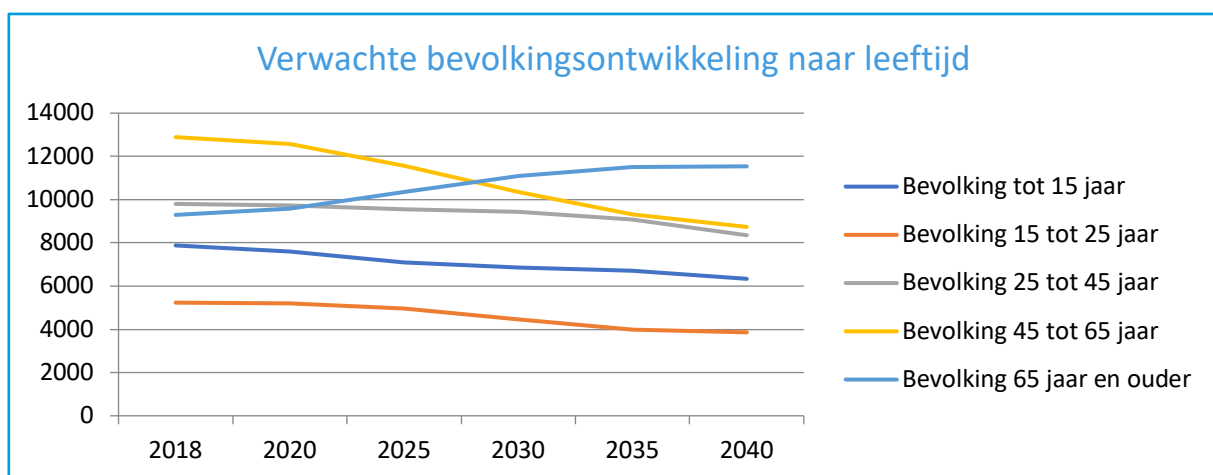
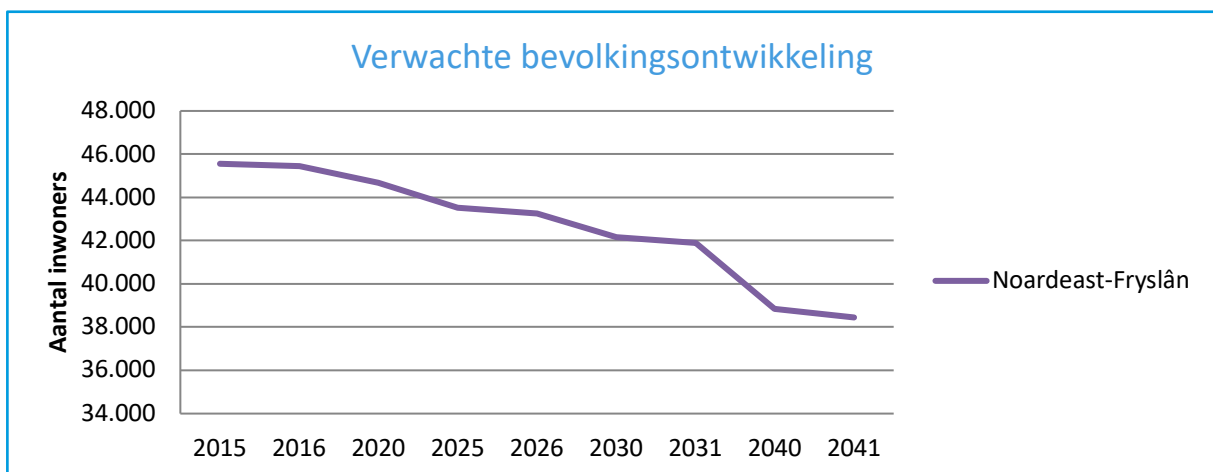
Er gebeurt veel om ons heen. De wereld verandert en dat heeft invloed op onze gemeente. In dit hoofdstuk vertellen we over de ontwikkelingen en veranderingen die we zien en waar deze invloed op hebben. Hoe kunnen we hier samen met onze inwoners en partners mee omgaan om toekomst-bestendig te zijn? Zijn we klaar voor de toekomst?

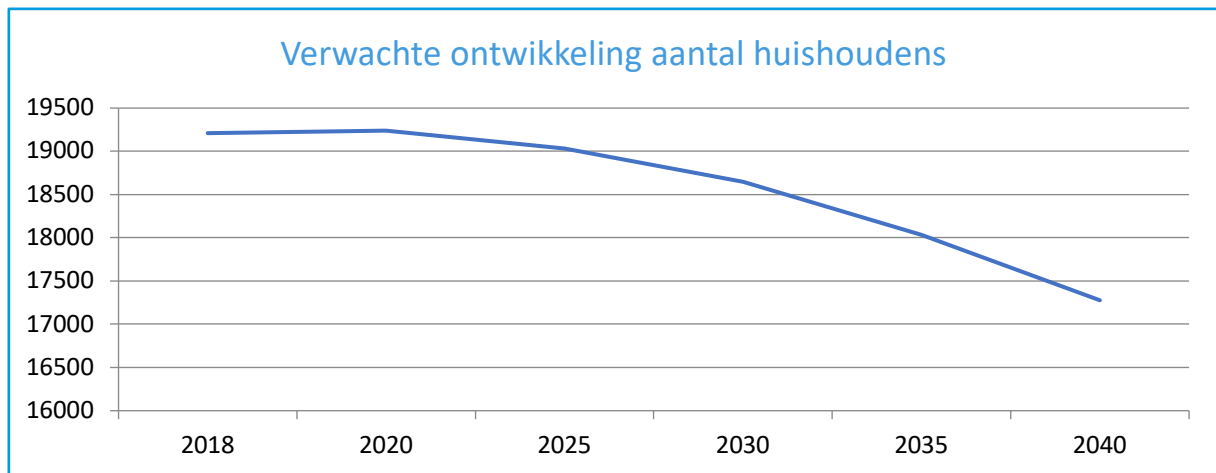
Minder inwoners: minder jongeren, meer ouderen

Er zijn in de toekomst minder inwoners in onze gemeente dan nu. Tussen 2018 en 2030 verwachten we dat het aantal daalt van 45.000 naar 42.000 inwoners. Ook de samenstelling verandert. Er worden minder kinderen geboren en jongeren trekken weg en komen daarna minder vaak terug na hun studie (we ontgroenen). Daarnaast zijn er straks meer ouderen en we worden gemiddeld ouder (dubbele vergrijzing). Gezinnen worden kleiner en het totaal aantal huishoudens daalt.

Misschien dat er in de toekomst meer mensen naar onze gemeente verhuizen (migratie) waardoor de ontwikkeling van onze bevolking anders wordt, maar dat is onvoorspelbaar.

Onze bevolkingsontwikkeling is een gegeven waar we mee om moeten gaan. We zijn een gemeente in een krimpregio.

Leefbaarheid onder druk

De veranderende samenstelling van onze bevolking maakt dat we goed moeten nadenken over het aanbod van woningen en zorg- en sportvoorzieningen en scholen. De kwaliteit van onze voorzieningen is van invloed op de leefbaarheid in onze gemeente. Ook economische factoren zijn van belang, zoals gezondheid, het aanwezig zijn van werk, voldoende inkomen, mogelijkheden om te ondernemen. En ook zaken als de kwaliteit van de woning, de omgeving, veiligheid en de bereikbaarheid, ook digitaal, spelen een rol.

Uiteindelijk gaat het bij leefbaarheid om wat onze inwoners ervaren, hoe zij de leefomgeving beleven. Uit onderzoek blijkt dat onze inwoners de leefbaarheid in onze gemeente goed vinden.

De leefbaarheid van onze gemeente kan onder druk komen te staan door de veranderende samenstelling van de bevolking. Inwoners, verenigingen en schoolbesturen zijn zich steeds meer bewust van deze ontwikkeling en zoeken samen naar oplossingen.

Dit draagt weer bij aan de sociale cohesie. Er ontstaan steeds meer initiatieven die de leefbaarheid behouden en versterken.

Klimaat verandert

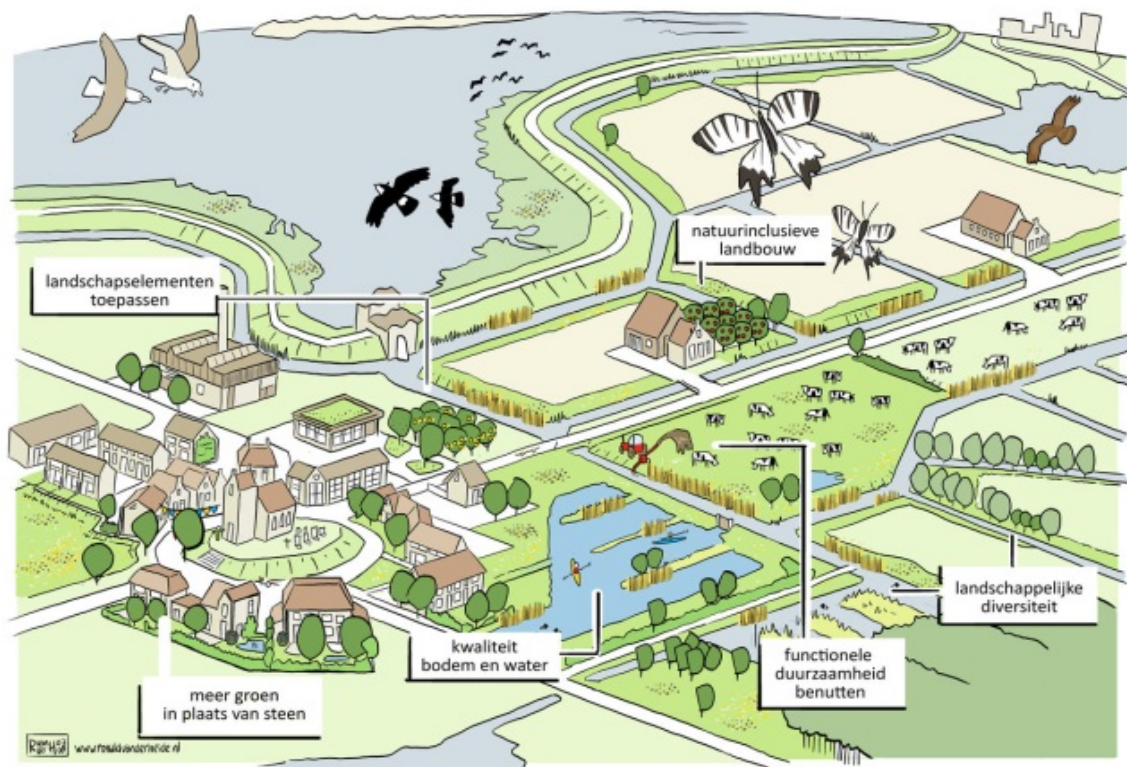
Het klimaat verandert wereldwijd. De aarde warmt op en men moet rekening houden met drogere zomers en hele natte periodes. Er zijn inmiddels op verschillende niveaus afspraken gemaakt om de klimaatveranderingen tegen te gaan: internationaal, landelijk, provinciaal en ook regionaal.

We moeten duurzamer gaan leven. Hiervoor moet er veel veranderen. Energietransitie is één van die veranderingen. We moeten energieneutraal worden en overstappen naar niet-fossiele energievoorzieningen. In de regio hebben we samen de ambitie afgesproken dat we minimaal 40% van onze energie in 2025 op duurzame manier opwekken. Als stap naar energieneutraal in 2050. Door energiebesparing wordt deze doelstelling gemakkelijker gehaald. De uitdaging van besparing en duurzame opwekking moeten we samen met bedrijven, maatschappelijke partijen en onze inwoners oppakken.

Het is een opgave die ons allemaal raakt. Iedereen zal hier iets aan moeten bijdragen.

Landschap en natuur verschraken

Onze huidige levensstijl vergt te veel van de aarde. De mens concurreert met de natuur om de beschikbare ruimte. Hierdoor neemt onze rijkdom aan soorten dieren en planten af. Onze natuur en in het bijzonder de biodiversiteit (variatie in levensvormen) verschrakt. Dit geldt vooral in landbouwgebieden en dus ook bij ons. Doordat het landschap meer van hetzelfde wordt, missen we steeds meer weidevogels, bijen en insecten. Het is van levensbelang om biodiversiteit in onze ecosystemen te beschermen.

Bron: Omgevingslab Fryslân | Biodiversiteit

Dit is namelijk onmisbaar voor mens en dier. Onze ecosystemen zorgen voor bijvoorbeeld voedsel, medicijnen, drinkwater, het zuiveren van lucht en water, bestuiven van gewassen en het reguleren van de temperatuur.

Wij willen met zorg omgaan met de bijzondere ecologische en landschappelijke kwaliteiten van onze stad, dorpen en buitengebied. Door te zorgen voor een gevarieerd landschap doen we aan biodiversiteitsherstel.

Technologische ontwikkelingen gaan snel

Onze levens veranderen steeds meer door technologische en digitale ontwikkelingen. Wie weet wat er nog allemaal op ons af komt? 3D-printers die huizen bouwen? Zelfrijdende auto's en meer gedeelde auto's dan eigen auto's? Kunstmatige intelligentie die recht spreekt, werk uitgevoerd door robots en transport van goederen en mensen via vacuümbuizen?

Ontwikkeling waar wij als gemeente mee te maken krijgen, hebben namen als het Internet of Things, Big Data, en Blockchain. De technologische ontwikkelingen hebben invloed op heel veel beleidsterreinen. En zorgen voor nieuwe opgaven, zoals het bestrijden van cybercrime. Door alle technologische ontwikkelingen lijkt onze economie zich versneld te ontwikkelen naar een kennis- en informatie-economie. We staan nog maar aan het begin van een lange reeks ontwikkelingen waar we op in moeten, maar ook willen spelen.

BIJKE DE STA(U)BIJ

Bijke is een STA(U)BIJ, een robot-zorg-hond die ouderen langer prettig, veilig en gezond thuis laat wonen. Een kunstmatig intelligente, aabare robot. Bijke is het resultaat van een unieke samenwerking tussen onderwijs, bedrijfsleven, zorg en overheid in de regio Noordoost Friesland.

Rol van de overheid verandert

Onze inwoners worden zelfbewuster en mondiger. Budgetten slinken en onze taken nemen toe. De overheid kiest steeds vaker voor een meer regisserende, faciliterende en voorwaardenscheppende rol. We willen minder regelen en meer aan de samenleving overlaten. We verschuiven van inspraak en burgerparticipatie naar overheidsparticipatie.

Wij richten ons steeds meer op een basispakket aan kerntaken en het dienen van het algemeen belang. De samenleving krijgt meer verantwoordelijkheid. Het is belangrijk om ons beleid en de acties af te stemmen op wat er in onze samenleving gebeurt. Dit betekent ook dat we nog meer moeten leren loslaten en vertrouwen. Luisteren, relativeren van eigen opvattingen, de bereidheid tot dienstbaarheid en een lerende houding wordt voor onze ambtenaren steeds belangrijker. De praktijk is soms nog weerbarstig. We gaan in gesprek met onze inwoners over hoe we goed invulling kunnen geven aan onze nieuwe rolverdeling.

Alleen kunnen we onze ambities niet realiseren of werken aan grote opgaven. Dit lukt alleen als we dit samen doen met onze mienskip, partners en medeoverheden.

Toekomstbestendig: klaar voor toekomst?

De in dit hoofdstuk geschetste ontwikkelingen zijn van invloed op veel zaken in onze gemeente. De opgave is om hierop in te spelen en integraal te werken vanuit alle beleidsterreinen waar wij verantwoordelijk voor zijn. We willen ons voorbereiden op de toekomst. Zodat niet alleen nu maar ook straks onze gemeente *fitaal, sûn, ûndernimmend, oantreklik en duorsum* is. Daar zorgen we *mei-inoar* voor.

In de hoofdstukken hierna vertellen we wat belangrijke opgaven zijn en hoe wij denken samen met stakeholders toekomstbestendig te kunnen zijn.

FITAAL, SÛN EN ÛNDERNIMMEND

Wij vinden het belangrijk dat onze inwoners en ondernemers vitaal, gezond en ondernemend zijn. In dit hoofdstuk leest u hoe deze waarden kunnen worden versterkt. Waarom is dit belangrijk? Wat is de stand van zaken? Welke opgaven zien we nu in Noardeast-Fryslân?

Inwoners groeien gezond en veilig op

Opvoeden en opgroeien gebeurt in gezinnen, het onderwijs en in de buurt. Een kansrijke omgeving en een sterke gemeenschap met goede voorzieningen dragen bij aan een goed opvoedklimaat. Een veilige buurt en omgeving zijn essentieel om aansluiting te vinden bij de samenleving waar positief ouderschap en sociaal gedrag wordt aangeleerd. De verantwoordelijkheid voor de opvoeding ligt allereerst bij de ouders zelf. Wanneer dit niet vanzelfsprekend gaat, bieden wij zorg en ondersteuning tot ze het zelf weer kunnen. Zo willen we de zelfredzaamheid en weerbaarheid van kinderen en het gezin verbeteren.

Wij zijn toegankelijk en werken op een laagdrempelige manier voor de kinderen en gezinnen die ondersteuning nodig hebben. We willen onze inwoners in een vroeg stadium bijstaan (preventie). Onze gebiedsteams en consultants werken vanuit het principe één gezin, één plan, één regisseur en één budget. We werken in een eenvoudige structuur waar bureaucratie naar de achtergrond wordt gedrongen en er heldere afspraken met andere betrokkenen zijn, zoals onderwijs, Sociaal Domein Fryslân, welzijnspartners en GGD. De basis voor de jeugdzorg ligt er en de voorwaarden zijn gecreëerd. De uitdaging is om een sterkere keten voor de langere termijn te ontwikkelen, samen met het onderwijs, buurt en professionals.

Inwoners doen naar vermogen mee in onze samenleving

Het doel van de Participatiewet is om werk bereikbaar te maken voor zo veel mogelijk mensen, met of zonder arbeidsbeperking. Zo laten we onze inwoners meedoen in onze samenleving. In onze gemeente zijn er relatief veel mensen met een (bijstands)uitkering, afstand tot de arbeidsmarkt en/of een arbeidsbeperking. Daarnaast is een groot deel van deze groep lager opgeleid. Het is een extra uitdaging om aan de vraag van werkgevers naar gekwalificeerd personeel te kunnen voldoen in de arbeidsmarktsituatie van nu.

We bieden onze inwoners perspectief op ontwikkeling, passend bij hun eigen vermogen en de kansen op de arbeidsmarkt. Belangrijk is om de verbinding te maken tussen onze inwoners en werkgevers. Zo geven we vorm aan een inclusieve arbeidsmarkt waarin iedereen naar vermogen meedoet. Van regulier werk tot dagbesteding en vrijwilligerswerk.

We zijn goed in het begeleiden van mensen met een (beperkt) arbeidsvermogen. Ons Werk-Leerbedrijf NEF behaalt goede resultaten in samenwerking met scholen en werkgevers. De uitdaging is om sterker de verbinding te leggen met de Wmo (zie ook de volgende paragraaf) en het ontwikkelen van een integrale aanpak en financiering. En om bij werkgevers in te zetten op maatschappelijk verantwoord ondernemen.

Inwoners zijn zelfredzaam en kwetsbare inwoners worden geholpen

Het doel van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) is om onze inwoners te ondersteunen zodat ze zo lang mogelijk zelfstandig kunnen meedoen in onze samenleving. Dit geldt voor iedereen, jong en oud, met of zonder beperkingen. We vinden zelfredzaamheid en meedoen (participatie) belangrijk. Kwetsbare inwoners helpen we.

Onze gemeente kent een sterke sociale structuur. De gemeenschap is hecht, actief en heeft een no-nonsense opvatting. Onze inwoners zijn zelfstandige mensen die zich om elkaar bekommeren. Daarom doen wij een beroep op hun eigen kracht, zelfredzaamheid en verantwoordelijkheid. We zijn er voor inwoners die ons nodig hebben, maar dagen inwoners ook uit om elkaar te helpen. Ondersteuning aan onze kwetsbare inwoners is zo lokaal mogelijk georganiseerd. Toegang is eenvoudig en laagdrempelig.

De basis van de Wmo is op orde. We staan dicht bij de samenleving, onze gebiedsteams en consulenten weten wat er speelt en wat nodig is. De ondersteuning en hulp die we bieden is daarop gericht. De uitdaging ligt bij het integraal werken en een sterkere verbinding maken met bijvoorbeeld de Participatiewet en Jeugdwet. En bij het gebruik maken van de technologische ontwikkelingen en innovatie.

NOORDDOOSTHELPT.NL

Inwoners kunnen voor al hun vragen in het sociaal domein terecht op de website [Noordoosthelpt.nl](https://noordoosthelpt.nl). Bijvoorbeeld met vragen over zorg en ondersteuning, werk, geld en uitkering, of opvoeding en gezin. Een inwoner kan hier ook hulp aanbieden of om hulp vragen.

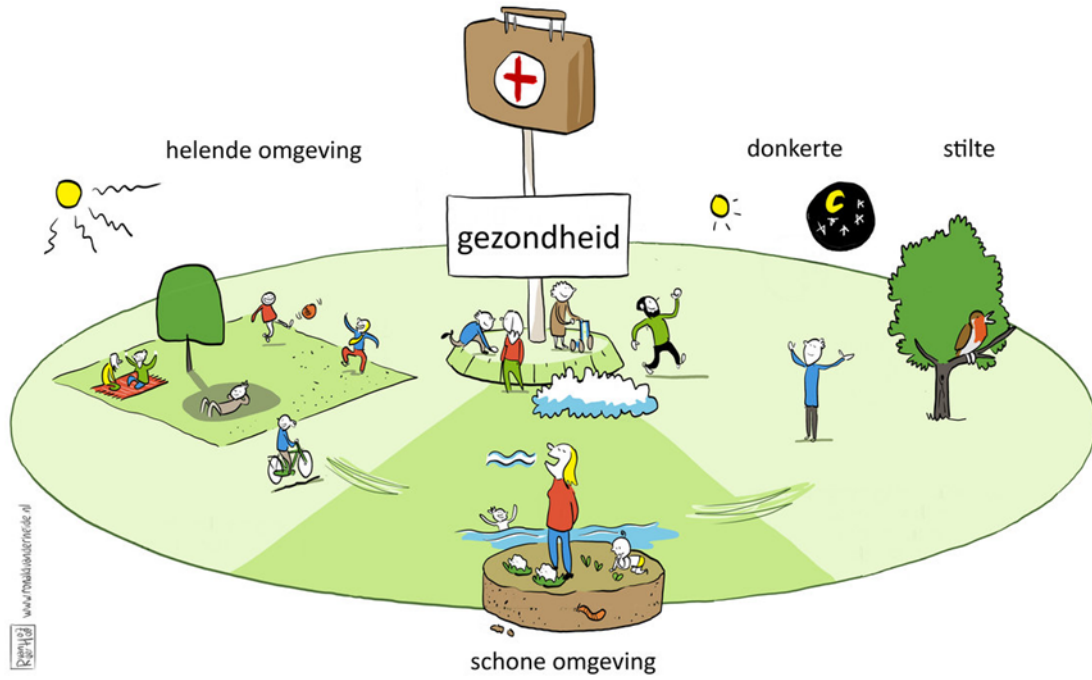
Noordoost **HELPT**.nl
voor al uw vragen in het sociaal domein

Inwoners leven gezonder en langer, sporten en bewegen meer

Een groot deel van onze inwoners leeft gezond en voelt zich vitaal. Zij eten gezond, bewegen en sporten, wonen in een gezonde omgeving en slapen goed. Er zijn ook inwoners die minder gezond zijn en daardoor korter leven. Zij roken, gebruiken (veel) alcohol of drugs, hebben overgewicht, en leven vaker in armoede.

We zien dat verslavingen vaak door ouders door worden gegeven aan hun kinderen. Door het gebruik van verslavende middelen zien we grensoverschrijdend gedrag bij jongeren en volwassenen. De problemen krijgen we soms moeilijk in kaart doordat het vaak niet gemeld wordt. Op de aanpak van drugs zetten we de komende jaren fors in. In onze gemeente zijn er inwoners met een verhoogd risico op angststoornissen en depressies wat soms tot zelfdoding leidt. Het aantal gevallen van personen met verward gedrag is in onze gemeente relatief hoog en de impact op de omgeving is vaak groot. Ook dit is een belangrijk aandachtspunt.

Wij willen dat onze inwoners gezonder en langer leven. Publieke gezondheid gaat vooral over preventie. We richten ons op het (nog meer) bewust maken van onze inwoners dat gedrag en vaardigheden van grote invloed zijn op hun eigen gezondheid. En op het zorgen voor een aantrekkelijke leefomgeving die bijdraagt aan de gezondheid, bijvoorbeeld doordat deze uitnodigt om meer te gaan bewegen. Gezondheid raakt verschillende beleidsvelden. De uitdaging is om intensiever samen te werken op de verschillende beleidsterreinen om de gezondheid van onze inwoners te verbeteren.

Ondernemers zijn innovatief en onderwijs sluit beter aan op regionale arbeidsvraag

De bouw, de metaalsector, de agri-sector (landbouw) en voedingsmiddelenindustrie zijn de stuwende sectoren in onze gemeente. Het werk in de industrie loopt terug, maar er vindt ook een verschuiving plaats van lager praktisch geschoold werk naar vaktechnisch werk. Toerisme en recreatie heeft kansen om te groeien. Bijvoorbeeld door het beter vermarkten van onze kwaliteiten zoals het Lauwersmeer en Waddengebied. Kennis, informatie en communicatie wordt steeds belangrijker bij de productie van goederen en diensten. De kansen voor ondernemers liggen bij het innovatief en flexibel zijn, om zo in te spelen op nieuwe ontwikkelingen en concurrenten voor te blijven.

In onze gemeente zijn veel kleine MKB bedrijven. Kennis en innovatiekracht kan bij onze ondernemers nog worden versterkt. Wanneer ondernemers, onderwijs en overheid hiervoor samenwerken, biedt dit nieuwe mogelijkheden en kansen in de agro- en voedingsindustrie en de metaal- en constructienijverheid.

AGENDA NETWERK NOORDOOST (ANNO)

Wij werken in onze regio intensief samen met de gemeenten Achtkarspelen, Dantumadiel en Tytsjerksteradiel, de provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân, ondernemers en maatschappelijke organisaties aan de sociaaleconomische ontwikkeling van Noordoost Fryslân. Dit samenwerkingsverband heet Netwerk Noordoost. Alleen door regionaal samen te werken kunnen we inspelen op de uitdagingen waar we voor staan: de demografische ontwikkelingen en de kwetsbare sociaaleconomische positie. En kunnen we onze regionale én lokale ambities realiseren.

Om uitvoering te geven aan deze ambities is de Agenda Netwerk Noordoost (ANNO) opgesteld. Na de ANNO I voor de periode 2012-2016 is nu ANNO II voor de periode 2016-2020 de basis voor de samenwerking.

We verwachten dat onze beroepsbevolking gaat krimpen. Een goed werkende arbeidsmarkt waar vraag en aanbod op elkaar aansluiten, is een uitdaging. De kracht in onze gemeente ligt op het (vaktechnisch) MBO niveau. De knelpunten liggen bij het aanbod van hoger geschoold personeel. Bijscholing van onze beroepsbevolking is een oplossing. Een goede bereikbaarheid van onze gemeente heeft ook een positief effect op de arbeidsmarkt.

Het versterken van het economisch klimaat en bedrijvigheid is van essentieel belang. We willen ondernemend zijn. Dit draagt bij aan de economische vitaliteit, het verdienend vermogen en de leefbaarheid in onze gemeente.

ECONOMISCHE VERSNELLINGSAGENDA

De regio Noordoost Fryslân is een proeftuin van het rijk om inzicht te krijgen in hoe regionale samenwerking kan bijdragen aan economische groei. Ter afsluiting van de proeftuin hebben 42 partijen (ondernemers, onderwijs en overheden) uit de regio in juli 2017 de Regiodeal ondertekend en op 24 september 2018 Regiodeal fase II. De Regiodeal gaat over innovatie in de vier sterkste sectoren van de regio: agrofood, metaaltechniek, bouwnijverheid en toerisme & recreatie. De Regiodeal is verder uitgewerkt naar projecten verdeeld over drie programmalijnen: onderwijs en arbeidsmarkt, innovatie en ondernemerschap, en door-ontwikkelen regionale samenwerking. Dit is de Economische Versnellingsagenda.

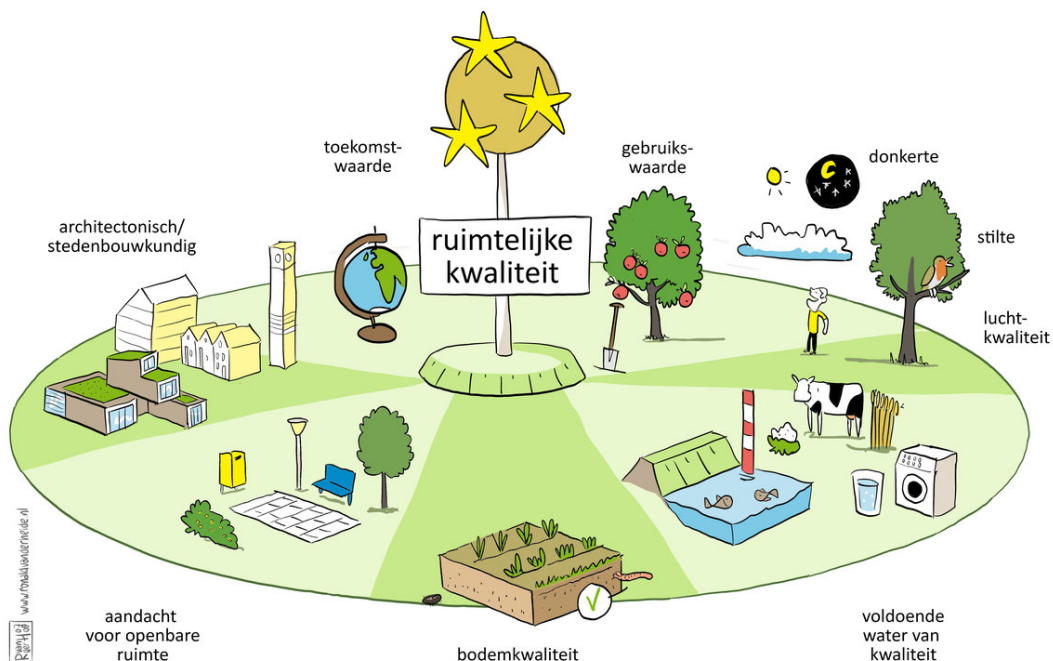

OANTREKLIK EN DUORSUM

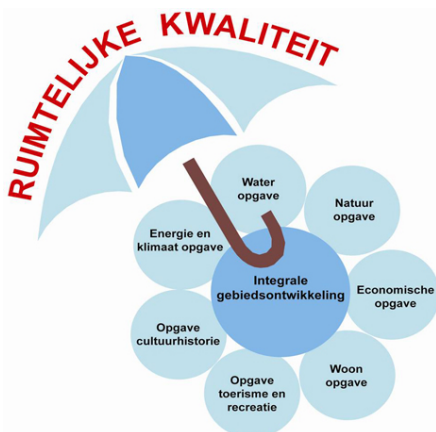
Wij vinden het belangrijk dat de omgeving in onze gemeente aantrekkelijk en duurzaam is. In dit hoofdstuk leest u hoe deze waarden kunnen worden versterkt en waarom dat belangrijk is. Ook schetsen we de stand van zaken en de opgaven die we op dit moment zien in Noardeast-Fryslân.

Ruimtelijke kwaliteit als randvoorwaarde

Ruimtelijke kwaliteit gaat over een omgeving met karakter. Een omgeving die mooi, waardevol, gezond, prettig is om in te verblijven en goed te gebruiken is. Die ontstaat niet zomaar en als we er geen aandacht aan besteden verdwijnt de kwaliteit vanzelf. Eenmaal verdwenen, dan krijg je het niet zomaar terug. Onze omgeving kent een lange geschiedenis en heeft ons gemaakt tot wat we nu zijn (klaaiklûten en wâldpiken). Onze omgeving heeft veel kwaliteiten, ook cultuurhistorisch, en wordt op een bepaalde manier gebruikt. We wonen er, werken er, recreëren er en het biedt ruimte aan natuur.

Bron: Omgevingslab Fryslân

Ruimtelijke kwaliteit gaat over veel onderwerpen. De uitdaging is om deze onderling af te stemmen, zodat we samen onze omgeving goed kunnen inrichten en de kwaliteit kunnen behouden, versterken en een plek kunnen geven aan nieuwe ontwikkelingen. Er staan ons grote opgaven te wachten op het gebied van klimaat, duurzaamheid, demografische- en technologische ontwikkelingen. Als we werken vanuit de landschappelijke en cultuurhistorische kenmerken en kwaliteiten van onze omgeving dan kunnen we elke ruimtelijke opgave aan. Een goed beheer van onze openbare ruimte draagt bij aan het op peil brengen en houden van de ruimtelijke kwaliteit en de beleving daarvan.

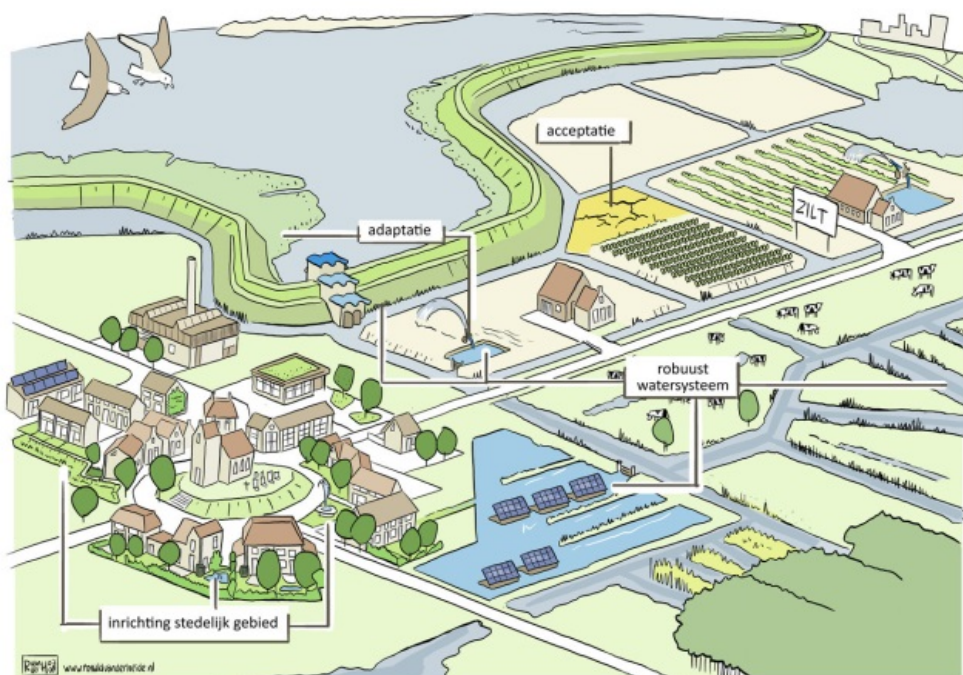
Ruimtelijke kwaliteit is een belangrijke randvoorwaarde voor ontwikkeling en een aantrekkelijke, gezonde, identiteitsbewuste en toekomstbestendige woon- en leefomgeving. Ruimtelijke kwaliteit is maatwerk en maken we vooral samen!

UNESCO WERELDERFGOED WADDENZEE

Het Unesco Werelderfgoed Waddenzee is uniek vanwege de dynamiek in het gebied. Het is nog steeds in ontwikkeling als landschap en dagelijks passen de natuur, dieren en planten zich aan, aan de wisselende omstandigheden op het wad. Hierdoor is ook de variatie in planten en dieren uitzonderlijk groot. Vanwege de werelderfgoedstatus en ook het winnen van de verkiezing van mooiste natuurgebied van Nederland komt het Waddengebied steeds meer in de belangstelling. Onze gemeente beslaat een groot deel van dit gebied. Het kustgebied bruist van initiatieven en plannen, zoals Vitale Waddenkust en Sense of Place. Het dilemma is hoe de natuur te beschermen en te ontwikkelen in combinatie met een duurzaam gebruik door onze inwoners en bezoekers.

Klimaatverandering, energietransitie en circulaire economie vragen ruimte

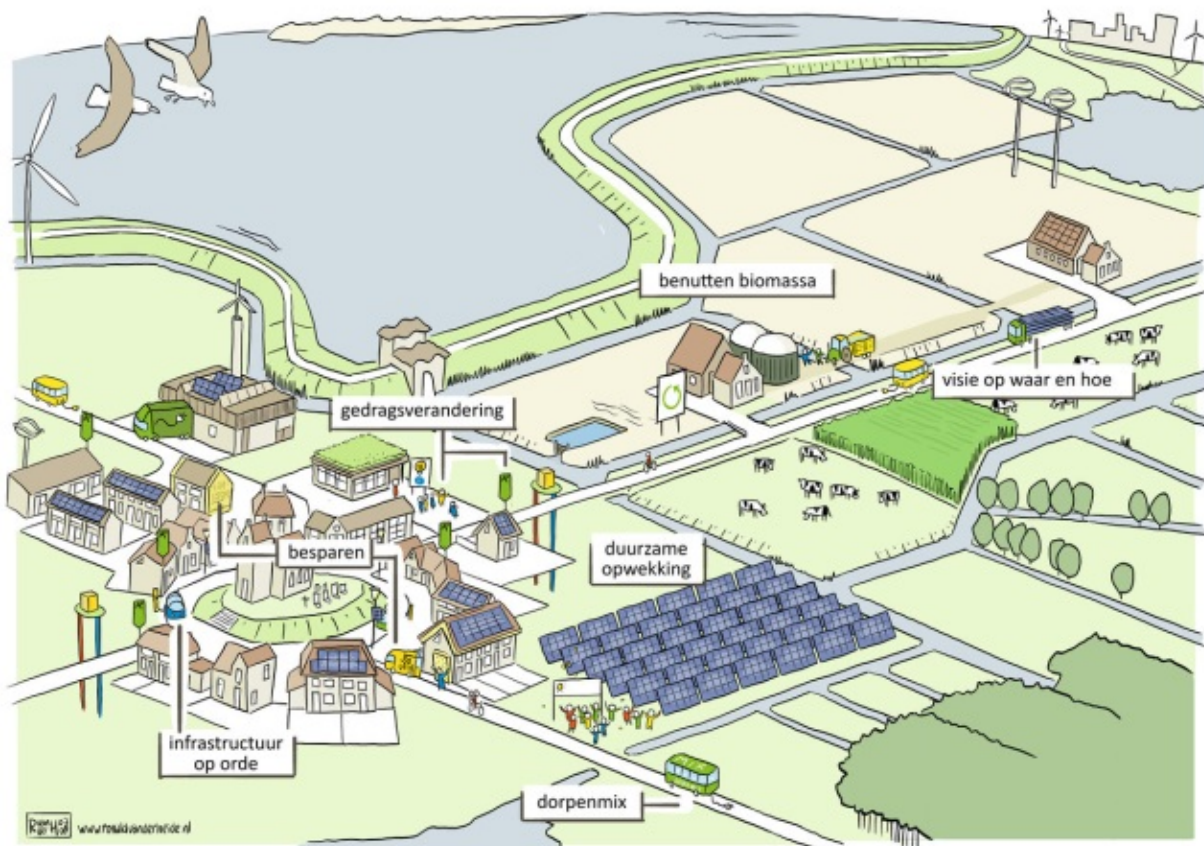
De klimaatverandering stelt ons voor een grote uitdaging. Stortbuien en langdurige regen zorgen voor wateroverlast. Om schade te voorkomen (waterrobuust te zijn) moeten maatregelen worden genomen die van invloed kunnen zijn op de kwaliteit van onze omgeving. Door ons of door bijvoorbeeld het Rijk, zoals dijkversterking. Het is belangrijk om met de veranderingen van het klimaat rekening te houden en plannen aan te passen aan de mogelijke risico's. We moeten ruimtelijk adaptief zijn. Bijvoorbeeld bij de aanleg van nieuwe woonwijken en bedrijventerreinen, bij het opknappen van bestaande bebouwing, bij vervanging van riolering en wegenonderhoud. We zoeken naar alternatieven voor waterberging (geen regenwater in riool) en zorgen voor meer groen en vermindering van het verhard oppervlak. Iedereen heeft zijn eigen rol om klimaateffecten op te vangen. Er ligt een rol bij ons, maar ook bij onze inwoners. Een groot deel van het oppervlak van onze gemeente is immers privaat bezit; zeker in de stad, dorpen en buurtschappen.

Bron: Omgevingslab Fryslân | Klimaatverandering

Ook de energietransitie heeft effecten op de inrichting van de ruimte. We willen duurzame energie opwekken. Zonnedaken en zonnevelden, windturbines, biovergisters en warmtepompen vragen ruimte zowel boven als onder de grond. Ook veranderen ze de beleving van het landschap. Dit vraagt soms om ingrijpende keuzes. Afhankelijk van de schaal en omvang kunnen ze in bestaande landschappen worden ingepast of leveren ze nieuwe (energie)landschappen op.

Daarnaast vraagt een circulaire economie ook om ruimte. In een circulaire economie worden kringlopen gesloten, draait alles op duurzame energie en is afval geen afval maar wordt het gebruikt voor nieuwe producten. We willen het afval dat we inzamelen zoveel mogelijk inzetten als nieuwe grondstof. Het verzamelen, selecteren en eventueel verwijderen van reststoffen zal straks, net als de energievoorziening, lokaal moeten worden geregeld. Dit heeft ruimtelijke gevolgen.

Bron: Omgevingslab Fryslân | Energietransitie

NATIONAAL PARK LAUWERSMEER

De natuur in het Lauwersmeer is bijzonder. Door de bouw van een dam is op de oude zeebodem een prachtig landschap en een vogelparadijs ontstaan. Ook is het een gebied waar je duisternis nog kunt ervaren. Het is een gebied met meerdere functies zoals natuur, landbouw, toerisme, waterbeheer en haven- en defensieactiviteiten. Het is een Nationaal Park. Bovendien heeft het de Europese status van Natura2000 gebied en de internationale status van Dark Sky Park. Het Lauwersmeergebied ligt deels in onze gemeente en ligt direct aan de Waddenzee. De komende jaren zetten we in op een duurzame versterking van het Lauwersmeergebied. Dit doen we door het versterken van de natuurwaarden, het realiseren van natuur-inclusieve landbouw in de randen van het gebied en een duurzame haven Lauwersoog, en in te zetten op waterveiligheid. Hierbij zoeken we een goede balans tussen beschermen en beleven: ecologie en economie.

Landschap, natuur, meer biodiversiteit

Het landelijk gebied in onze gemeente is één van onze topkwaliteiten. Door ons mooie landschap is het aantrekkelijk om hier te leven en te recreëren. We zien niettemin dat ons landschap, de natuur en biodiversiteit steeds vaker aan kwaliteit verliest. De ruimte die de mens inneemt, de claims die de mens op het landschap legt, zorgen ervoor dat het landschap minder divers wordt. Leefgebieden van dieren en plantensoorten verschrompelen en verdwijnen zelfs. Het gaat slecht met de weidevogels door aantasting van hun leefgebied en er doen zich op grote schaal meer ziekten en (muizen)plagen voor.

We gaan met zorg om met de bijzondere ecologische kwaliteiten van de stad, dorpen en het buitengebied. Biodiversiteit in het stedelijk gebied is gevarieerder dan in het agrarisch landschap, maar het blijft een aandachtspunt bij ruimtelijke ontwikkelingen. We grijpen kansen die zich voordoen om de biodiversiteit te vergroten, bijvoorbeeld door gevarieerd en ecologisch beheer van openbaar groen en bermen.

In de landbouwgebieden in onze gemeente lukt dit nog niet voldoende. Voor de natuur is een kanteling naar meer duurzame landbouw nodig. Landbouwgronden kunnen samen met bermen een belangrijke rol spelen in het verbinden van natuurgebieden.

Er komen grote opgaven op ons af die allemaal ruimte vragen. Natuur is niet een sluitpost, we moeten die bij alle afwegingen en ontwikkelingen over ons landschap meenemen. Door te zorgen voor een meer gevarieerd landschap doen we meer aan biodiversiteitsherstel. We moeten meer samenwerken voor de kwaliteit en toekomst van onze natuur, landschap en biodiversiteit. We willen dat onze inwoners en vooral jongeren zich meer bij de natuur betrokken voelen.

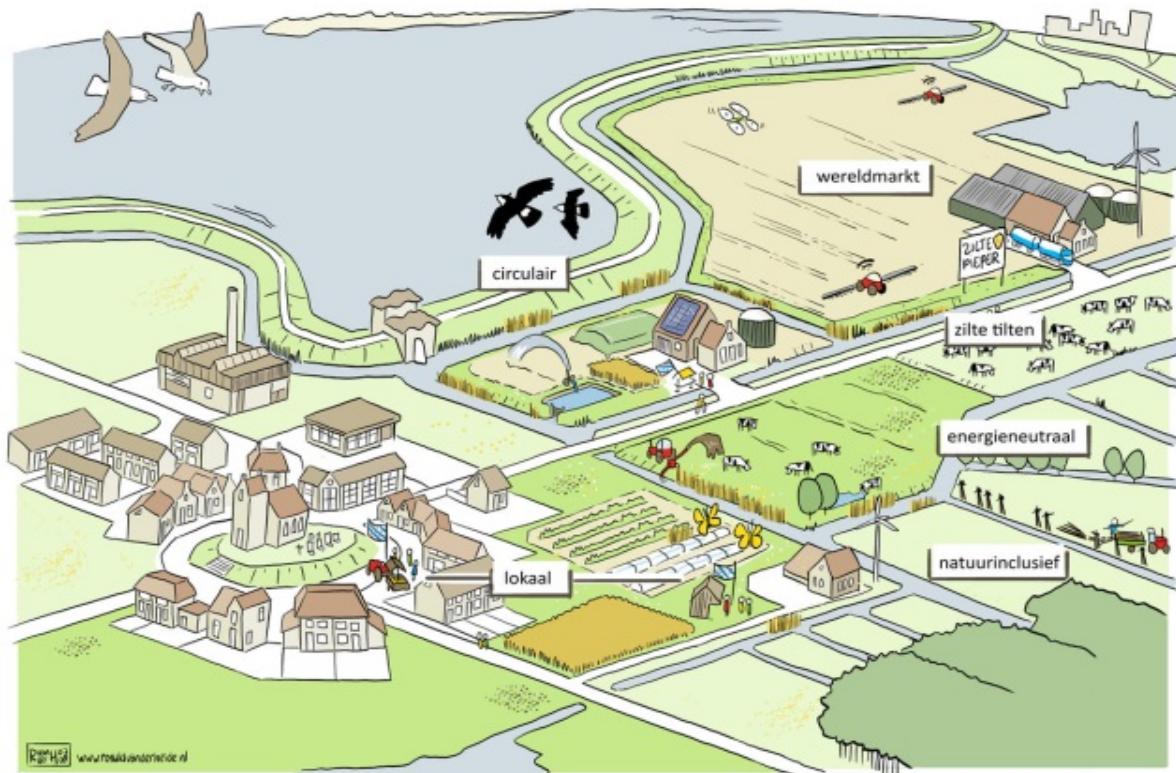
Landbouw wordt duurzamer

Een groot deel van ons landschap (meer dan 50%) wordt gevormd door de landbouwsector. Het zijn belangrijke beheerders van ons landschap en het is een belangrijke economische drager in onze gemeente. We zien steeds meer alternatieve vormen van landbouw ontstaan: biologisch of biologisch-dynamisch, kringlooplandbouw en natuur-inclusieve landbouw. Er is een transitie te zien naar meer duurzame landbouw. Dit betekent meer balans tussen natuur, landschap en landbouw. Gebiedscollectieven hebben een belangrijke uitvoerende rol bij agrarisch natuurbeheer.

COLLECTIEVEN AGRARISCH NATUURBEHEER

In onze gemeente zijn twee gebiedscollectieven actief: de Vereniging Noardlike Fryske Wâlden en de Waadrâne. Zij zetten zich in voor het behoud van landschap en natuur in samenhang met landbouw. Bescherming van weidevogels, aanleg en onderhoud kruidenrijke akkers, en beheer en onderhoud houtsingels zijn belangrijke speerpunten. Voor hun leden zorgen zij voor Europese subsidies. De provincie Fryslân heeft de regie en bepaalt samen met de collectieven de natuurdoelstellingen. De Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit voert veldcontroles uit naar het behalen van deze doelstellingen.

Een specifiek probleem in onze regio is de verzilting. Het zoutgehalte in de bodem neemt geleidelijk aan toe. Dit vraagt om aanpassing van de gewassen die onze boeren telen, of van de werkwijze. Energietransitie biedt kansen en ook Biobased Economy biedt de sector kansen door gewassen in te zetten voor niet-voedseltoepassingen. Ruimtelijke kwaliteit en landschap zijn hierbij belangrijke randvoorwaarden.

Bron: Omgevingslab Fryslân | Toekomstbestendige landbouw

Onze landbouwers hebben ruimte nodig voor een levensvatbaar bedrijf. De sector is bezig met fundamentele veranderingen naar meer duurzame landbouw. De manier waarop is nog onduidelijk, maar er staat veel te gebeuren. We haken aan bij de veranderingsprocessen die er al spelen, hoewel onze rol misschien beperkt is. Veel verantwoordelijkheden en mogelijkheden liggen bij provincie, rijk, en de consument. Samen met de landbouw kijken we naar duurzame en innovatieve mogelijkheden. Onderwijs en voorlichting speelt hierbij ook een belangrijke rol.

Cultureel erfgoed zichtbaar en beleefbaar

Onze gemeente is rijk aan cultureel erfgoed. Wij hebben 526 rijksmonumenten en horen daarom bij de Grote Monumentengemeenten van Nederland. Ook hebben wij de meeste archeologische monumenten en percelen. Naast de door het rijk aangewezen monumenten zijn er nog veel meer waardevolle elementen zoals karakteristieke panden in de stad en dorpen, bijzondere landschapselementen en karakteristieke erfbeplanting in het buitengebied.

Hegebeintum: archeologie, monument, terpafraving, landschap en toerisme: alles komt bij elkaar!

Cultureel erfgoed is heel sfeerbepalend voor onze omgeving. Het maakt onze gemeente aantrekkelijk om te leven en het is belangrijk voor toerisme. We willen onze historie beschermen, zichtbaar en beleefbaar maken.

Juist de onderlinge samenhang tussen de gebouwen, waardevolle gebieden en historische structuren is belangrijk voor de cultuurhistorische waarde. Daarom richten wij ons op gebiedsgerichte monumentenzorg. Cultuurhistorie moet een integraal onderdeel zijn van de belangenafweging bij ruimtelijk beleid, planontwikkeling en uitvoering.

Het energiezuinig en energieneutraal maken van panden gaat vaak ten koste van cultuurhistorische waardevolle elementen. Behoud van erfgoed kan soms functie belemmerend of kostenverhogend werken. Dit vraagt om maatwerk.

NATIONAAL LANDSCHAP NOARDLIKE FRYSKE WÂLDEN

Onderdeel van onze gemeente zijn de Noardlike Fryske Wâlden, een gebied tussen Dokkum naar Drachten. Het gebied is benoemd als Nationaal Landschap vanwege de unieke combinatie van landbouwgrond, natuur en cultuurhistorie. Hierdoor is een fijnmazig patroon ontstaan met een besloten karakter. Door de ligging op de grens van zand en klei zijn de natuurwaarde en biodiversiteit groot. Het eeuwenoude coulisselandschap met elzensingels en houtwallen is vrijwel intact gebleven. Dit is uniek in heel Europa. Dit willen we zo houden en verder versterken.

Duurzaam wonen en veranderende wensen

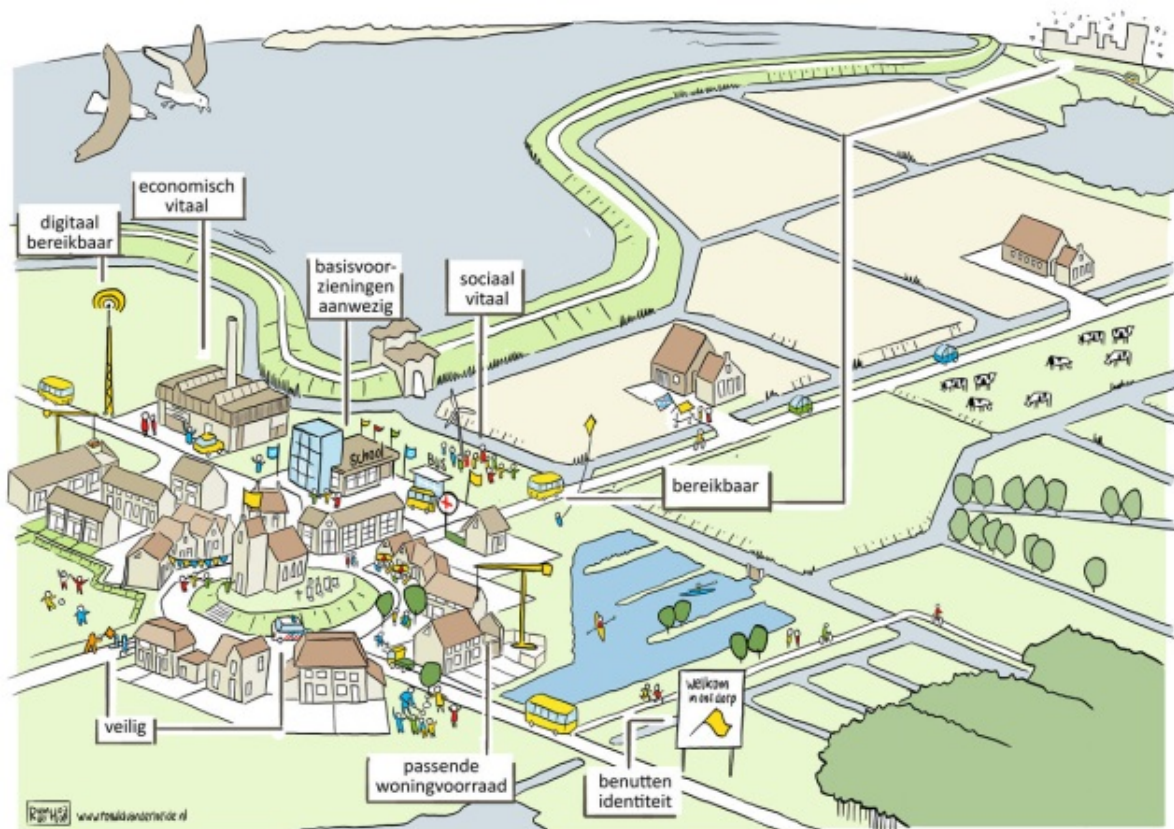
Onze bevolking verandert. Gezinnen worden kleiner, er zijn straks minder jongeren, en meer ouderen. We hebben te maken met een energietransitie en klimaatveranderingen die van invloed zijn op onze manier van wonen. Het is nodig hierop in te spelen. De verschillende ontwikkelingen leiden tot veranderende woonwensen. Er ontstaan nieuwe woonvormen. Deze vragen om vernieuwing, maar de krimp vraagt soms ook om sloop. Aandachtspunt is dat het grootste deel van de huidige huizen van particulieren zijn, van onze inwoners. Vooral in het gebied langs de Waddenkust ligt een opgave voor de toekomst.

Er moeten voldoende duurzame huizen zijn die passen bij de veranderende woonwensen van onze inwoners. Daarom geven wij prioriteit aan projecten die zorgen voor transformatie (verandering van bestaande functies), herstructurering (verbeteren kwaliteit) of inbreiding (gebruik maken van lege ruimtes) in onze stad, dorpen en buurtschappen. Daarbij vinden we maatwerk belangrijk. Onze voorkeur gaat uit naar kleinschalige oplossingen (lokaal maatwerk) die passen bij de situatie ter plekke.

We kunnen niet precies voorspellen wat de vraag van onze inwoners in de toekomst zal zijn. Daarom zijn we flexibel in onze aanpak. Zo kunnen we inspelen op actuele ontwikkelingen.

Goede voorzieningen, betaalbaar en bereikbaar

Er komen minder jongeren en meer ouderen: na 2020 zijn er meer ouderen boven de 65 jaar dan er jongeren onder de 18 jaar zijn. Wat onze inwoners nodig hebben, verandert. Er gaan minder kinderen naar school en meer mensen hebben zorg nodig in de toekomst. Mensen sporten minder bij verenigingen en meer in de openbare ruimte. Onze inwoners zijn mobieler waardoor afstand vaak een minder grote rol speelt.

Bron: Omgevingslab Fryslân | Leefbare vitale dorpen

Idealiter zijn er ook in de toekomst in elk dorp kwalitatief goede betaalbare voorzieningen, zoals basisscholen, sportvoorzieningen en winkels. Realiteit is dat niet alles meer overal kan zijn, doordat er minder inwoners gebruik van zullen gaan maken. Er moeten keuzes gemaakt worden. Dit geldt vooral voor basisscholen, peuterspeelzalen en kinderopvang omdat die er nu relatief veel zijn en het aantal kinderen sterk zal afnemen. Dit geldt ook voor sportvoorzieningen. Door de toename van het aantal ouderen zijn juist meer verzorgingshuizen, woonzorgcentra en hospices nodig.

We willen goede, betaalbare en bereikbare voorzieningen voor al onze inwoners, ook onze kwetsbare inwoners. Wat belangrijker is, nabijheid of kwaliteit, kan per type voorziening verschillen. We zijn hierover in gesprek met inwoners, verenigingen en organisaties.

Voorzieningen worden steeds meer in de grotere kernen bij elkaar gebracht. Zo kunnen meer inwoners er gebruik van maken. We zoeken naar slimme combinaties van voorzieningen, en kansen voor het realiseren van bijvoorbeeld Integrale Kindcentra. In de ANNO Dorpentoer hebben inwoners clustering van voorzieningen genoemd als oplossing om voorzieningen bereikbaar te houden.

DORPENTOER VITALE EN LEEFBARE DORPEN

In de Agenda Netwerk Noordoost is leefbaarheid en de invloed van de bevolkingsontwikkeling op onze voorzieningen benoemd als één van de opgaven in onze regio. Om hierover met de inwoners in gesprek te gaan is een dorpentour gehouden en de vraag voorgelegd 'Hoe kunnen we voorzieningen behouden?'.

De opbrengst:

- Clusteren is mogelijk bij bijvoorbeeld sport-, onderwijs- en medische voorzieningen.
- Clusteren, maar wel van onderop en de natuurlijke weg volgen.
- Voorzieningen moeten bereikbaar zijn, maar hoeven niet per se in eigen dorp te zijn.
- School is verplicht en moet daarom sowieso dichtbij beschikbaar zijn.
- Verdeel de voorzieningen over verschillende dorpen.
- Het anders organiseren van taken voor vrijwilligers.
- Spoedige start van samenwerking, zodat we tijdig in kunnen spelen op ontwikkelingen.

Goede en veilige infrastructuur

Een goed netwerk van infrastructuur voor de auto, fiets, voetgangers, het openbaar vervoer, en landbouwverkeer, en ook digitaal is een randvoorwaarde voor een aantrekkelijk woon-, werk- en verblijfsklimaat. De afgelopen jaren is veel geïnvesteerd in de infrastructuur in en om onze gemeente. De Centrale As zorgt voor een goede verbinding naar de Wâldwei en zo naar het landelijk wegennet. De Haak om Leeuwarden en de Noordwesttangent zorgen ook voor een betere bereikbaarheid van onze gemeente net zoals de komst van een extra sneltrein op het traject Groningen-Leeuwarden. De aanleg van glasvezel in 'witte gebieden' wordt opgestart en in de toekomst komt 5G beschikbaar.

De krimp, ontgroening en vergrijzing hebben effect op mobiliteit. Door krimp komen voorzieningen verder weg te liggen. Hierdoor ontstaat meer verkeer. Ouderen blijven langer mobiel met de eigen auto en maken minder gebruik van het openbaar vervoer. Technologische ontwikkelingen brengen ons nieuwe vormen van vervoer zoals de elektrische fiets, de speed pedelec en autonoom vervoer. Deze dragen op hun beurt weer bij aan duurzaamheid, net zoals ketenmobiliteit.

Door de wijzigingen in het netwerk en andere ontwikkelingen kiezen mensen andere routes of vervoermiddelen. Wij willen anticiperen op deze ontwikkelingen om ook in de toekomst een goede en veilige infrastructuur aan te kunnen bieden die past bij de vraag van onze inwoners. Onze gemeente kent een uitgestrekt buitengebied. De afstanden zijn relatief groot en het openbaar vervoer netwerk is grofmazig. Onze inwoners in het buitengebied zijn daarom vaak afhankelijk van de auto. De elektrische fiets en de speed pedelec bieden kansen om het autogebruik (of een tweede auto) terug te dringen. Bijvoorbeeld in combinatie met het openbaar vervoer.

Verkeersveiligheid blijft een continu aandachtspunt, ondanks dat het aantal ongevallen is in onze gemeente relatief laag is. We zorgen voor goed wegenonderhoud en nemen waar nodig verkeersmaatregelen. Daarnaast geven we voorlichting en verkeersonderwijs aan onze inwoners in alle leeftijden.

MOBILITEITSVISIE AGENDA NETWERK NOORDOOST

Goede verbindingen zijn belangrijk voor de economische ontwikkeling en vitaliteit. In regionaal verband werken we aan een mobiliteitsvisie, die ingaat op de kwaliteit van het regionaal netwerk voor de auto, fiets en openbaar vervoer. Het zegt iets over de interne verbindingen en de verbindingen naar de steden Leeuwarden, Drachten, Groningen: de stedendriehoek waarbinnen onze regio ligt. Het gaat daarnaast ook in op actuele ontwikkelingen en de effecten daarvan op het mobiliteitsbeleid. De visie en het uitvoeringsprogramma zijn in 2019 gereed. Deze kunnen als bouwsteen dienen voor onze Omgevingsvisie.

mobiliteit van de toekomst

MEI-INOAR

Onze kerntaak als gemeente is het zorgen voor onze inwoners en hun omgeving. Wij zorgen voor paspoorten en rijbewijzen, dat het afval wordt opgehaald, dat er riolering en scholen zijn en dat er nieuwe huizen kunnen worden gebouwd. Ook milieu, veiligheid en openbare orde hebben we als taak. Waar nodig helpen we inwoners bij scholing, zorg of werk.

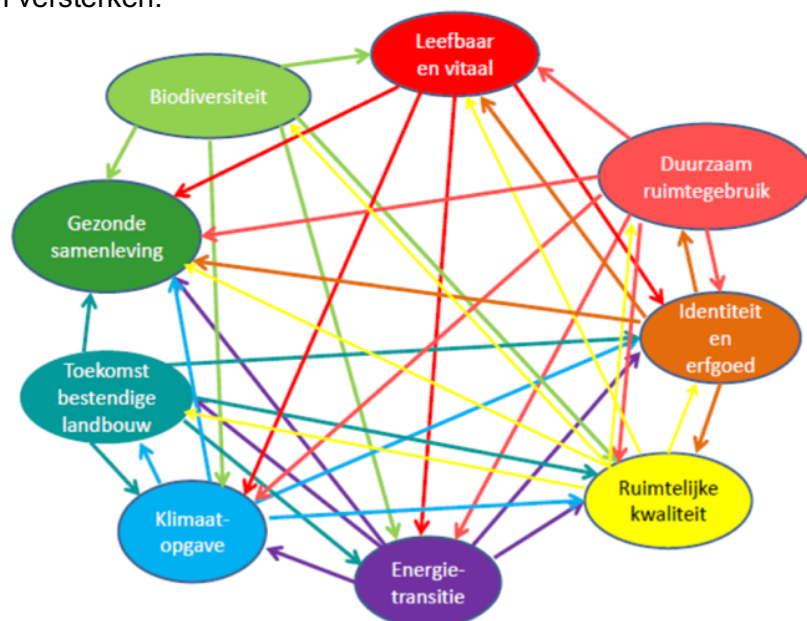
We zien dat onze manier van werken verandert. Die wordt steeds digitaler, de mienskip krijgt een grotere rol en we werken steeds meer samen met partners om ons heen. In dit hoofdstuk gaan we in op een nieuwe werkwijze. Alleen *mei-inoar* kunnen we voor een mooie toekomst van Noardeast-Fryslân zorgen.

Dienstverlening: samen, persoonlijk en in de buurt

Onze dienstverlening is persoonlijk, servicegericht en integraal. Het is afgestemd op de wensen en behoeften van onze inwoners. Digitalisering van onze dienstverlening is belangrijk om het tempo van de samenleving bij te houden. Waar nodig zijn we dichtbij en persoonlijk om onze minder digitale inwoners te helpen. Denk aan ouderen, laaggeletterden, inwoners met een verstandelijke beperking of inwoners die onze taal nog niet goed machtig zijn. De behoeften van onze inwoners – onze klanten – staan centraal in de manier waarop wij communiceren. Dit kan via website, telefoon, sociaal media zijn, maar ook via een fysiek loket, in de buurt of thuis. Zelfredzaamheid en het initiatief van onze inwoners stimuleren we en ondersteunen we, en waar hulp nodig is bieden we die: samen, persoonlijk en in de buurt. We doen dit steeds beter, sneller en met meer kwaliteit doordat we werkprocessen binnen onze organisatie meer op elkaar af weten te stemmen en door betere informatievoorzieningen en -uitwisseling.

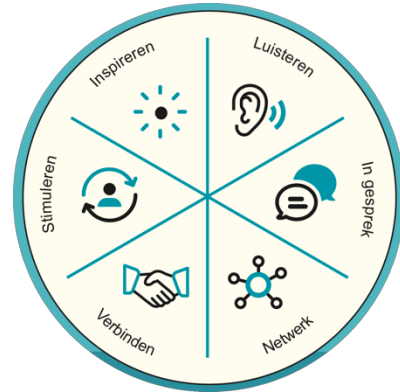
Mei-inoar integraal werken

Alles is met alles verbonden. De opgaven waar we mee te maken hebben, hebben vaak met elkaar te maken. Ze raken elkaar, zijn vervlochten en hebben invloed op elkaar. Dit vraagt een brede blik en de bereidheid om samen te werken aan een vraagstuk. We moeten meer integraal werken vanuit de verschillende beleidsvelden om de kwaliteiten van onze gemeente te behouden en versterken.

Gemeente als partner, meer mienskip, minder regels

In de afgelopen jaren is de rol van de gemeente veranderd. We zitten minder in een bepalende rol en komen steeds vaker in een meer regisserende, faciliterende en voorwaardenscheppende rol terecht. Er ontstaat steeds meer een samenspel tussen gemeente en mienskip. We zijn steeds meer een partner voor onze actieve inwoners en stemmen ons beleid en acties af op wat er in onze samenleving gebeurt. We gaan in gesprek met onze inwoners, waar mogelijk sluiten we aan bij initiatieven en leveren maatwerk.

We zorgen voor de basis en voor het algemeen belang. Willen onze inwoners, bedrijven, verenigingen en instanties meer, dan vraagt dit om eigen initiatief en inzet. Zo zijn inmiddels bijvoorbeeld al verschillende lokale energiecoöperaties ontstaan. Er kunnen initiatieven komen die vragen om lef, maatwerk of het volgen van onconventionele wegen. Wij willen en kunnen vaker loslaten en meer vertrouwen op de samenleving. We willen midden in de maatschappij staan als een betrouwbare en toegewijde partner, die ondersteunt, stimuleert en faciliteert en die waar nodig als vangnet optreedt. Wij bepalen de kaders, maar niet (automatisch) de inhoud. We zorgen voor minder regels en een soepel samenspel met zo min mogelijk procedurele rompslomp.

Gebiedsgericht werken

Met gebiedsgericht werken geven we inwoners en organisaties meer invloed en verantwoordelijkheid in hun directe leefomgeving. We kijken in een specifiek gebied naar problemen en kansen, en naar hoe we daar samen wat aan kunnen doen. Dit kan op initiatief van de mienskip zijn, waar wij als overheid meedoen in het uitvoeren van hun ideeën. Voorbeelden zijn de lokale energiecoöperaties, Holwerd aan Zee, en de Dorpsontwikkelingsmaatschappijen.

Een andere vorm van gebiedsgericht werken is onze structurele samenwerking met andere overheden om complexe opgaven te kunnen realiseren. We voeren dan samen beleid uit binnen thema's en projecten in een specifiek gebied. Voorbeelden zijn de Veiligheidsregio Fryslân, en de Agenda Netwerk Noordoost waar we in de regio samenwerken met de gemeenten Achtkarspelen, Dantumadiel, en Tytsjerksteradiel, de provincie en het Wetterskip. Een derde vorm is een meer tijdelijke samenwerking op initiatief van ons in een gebied. Bijvoorbeeld voor een wegconstructie of bij een project als Kollum Watersportdorp.

Gebiedsgericht werken is niet nieuw, we doen het al veel vaker. We maken het nu bewuster onderdeel van onze manier van werken. We willen kansen benutten om de samenwerking met onze inwoners, bedrijven, verenigingen en instanties te intensiveren. Door gebiedsgericht te werken staan we dichtbij, zijn we herkenbaar en toegankelijk.

VOORBEELDEN VAN ANDERE MANIEREN VAN WERKEN

DORPSONTWIKKELINGSMAATSCHAPPIJ

Initiatiefnemer: ANNO

Dorpsontwikkelingsmaatschappijen zijn opgericht in Ee, Metslawier, Holwerd en Paesens/Moddergat om verpaupering in dorpen tegen te gaan. Initiatieven om particuliere woningvoorraad, andere panden, of de openbare ruimte op te knappen worden ondersteund. In Dokkum is een Stadsontwikkelingsmaatschappij (SOM) opgericht met dezelfde intentie: verpaupering in de binnenstad tegen te gaan. Vanaf 2019 start DOM 2.0 met als doel actieve dorpen in de regio een kans te geven een DOM op te richten.

Wat deze samenwerking bijzonder maakt is dat wij als gemeente partner zijn. We zitten aan tafel met onze inwoners om samen problemen aan te pakken. Wij zijn faciliterend en zorgen dat de initiatieven in onze organisatie goed hun weg vinden.

TERPEN- EN WIERDENLAND HALLUM

Initiatiefnemer: mienskip

De inwoners van Hallum hebben met veel enthousiasme en betrokkenheid samen met Landschapsbeheer Friesland de historie van hun dorp in kaart gebracht. Ze hebben een plan van aanpak gemaakt om het verhaal van Hallum zichtbaar en beleefbaar te maken. Maatregelen zijn: fruitbomen op en om de terp, stinzenplanten bij oude staten, een haag rond het kerkhof, historische geveltuinjes, ontmoetingsplekken met verhaal, verwijzingen langs de doorgaande weg en de herinrichting van de Noordoostzijde van de terp (samen met Wonen Noordwest Friesland zijn afspraken gemaakt over sloop en nieuwbouw).

Inmiddels is er een subsidiebedrag beschikbaar vanuit het Waddenfonds. De maatregelen worden nu concreet uitgewerkt. Wij ondersteunen de werkgroep in het vinden van hun weg in onze organisatie, bijvoorbeeld voor vergunningen en aanpassen van beheermaatregelen.

HOLWERD AAN ZEE

Initiatiefnemer: mienskip

Holwerd aan Zee is een innovatieve integrale gebiedsontwikkeling: men wil een doorbraak in de zeedijk forceren om zo de verbinding tussen het Werelderfgoed Waddenzee en het achterland te herstellen. Dit biedt een economische kans voor het dorp en de regio, en een ecologische kans voor de kwelders, de wadvogels, migrerende vissen en alle andere soorten die baat hebben bij meer variatie in de kwelders, brakke zones en een natuurlijke zoet-zout overgang.

Holwerd aan Zee is een initiatief uit de mienskip met steun vanuit de inwoners van Holwerd die zelf zeggenschap willen hebben over hun leefomgeving. De werkgroep (ondergebracht in een stichting) werkt intensief samen met inwoners, agrariërs, natuurorganisaties en andere organisaties in de omgeving. Wij en de provincie Fryslân faciliteren de werkgroep. Er is nog geen besluit genomen over een eventuele financiële bijdrage aan het initiatief.

GASWINNING TERNAARD

Initiatiefnemer: rijk

Bij Ternaard wil men een nieuw gasveld in productie nemen. Vanwege de maatschappelijke onrust over gaswinning, werkt het ministerie van Economische Zaken en Klimaat bij de besluitvorming over de gaswinning in Ternaard zo veel mogelijk in de geest van de Omgevingswet. Er is een morele verplichting om het anders te doen dan tot nu toe. Er is meer ruimte voor inbreng uit het gebied zelf. Het rijk zet hiervoor een omgevingsproces op met een gebiedsgerichte aanpak. We willen het gebied economisch, sociaal en ecologisch versterken en de zorgen van betrokkenen zoveel mogelijk wegnemen. We moeten vooraf zorgen dat als gaswinning plaatsvindt, de impacts en risico's minimaal zijn en dat er afspraken gemaakt zijn over de afhandeling wanneer deze zich wel voordoen. Het is een zeer delicaat proces waarin het winnen en behouden van vertrouwen van de betrokkenen in het gebied centraal staat.

BRONNEN

Naar een voorzieningsverspreidingsmodel voor Noordoost Fryslân, RUG, 2014

Eindrapport Atlas van Noordoost Fryslân, sept. 2015

Factsheet Leefbaarheid in Groningen, Fryslân en Drenthe, FSP, 2018

Regiodeal fase II: de Versnellingsagenda, 2018

Economie en arbeidsmarkt NOF; analyse en ontwikkelstrategie ANNO II

Programmabegroting Wurk, Bedriuw en Rekreaasje, 2018

Projectplan ANNO Toeristische Visie Recreatie en Toerisme, 2018

Brief GS Positebepaling Friese Gastvrijheidseconomie, 2018

Vitaliteitsscan Recreatie en Toerisme, Fryske Akademy, 2018

Beleidsvisie Wonen DDFK

Woningmarktanalyse KAW, 2017

Uitvoeringsprogramma Energietransitie ANNO 2017-2020

Basisdocument Energietransitie ANNO, KNN, 2016

Friese Energiestrategie: De Bouwstenen, 2017

Programma Nederland circulair in 2050, Rijksbreed programma Circulaire Economie, september 2016

VANG Huishoudelijk Afval

Circulair Fryslân

Deltaprogramma 2018 - Ministerie van Infrastructuur en Milieu en het ministerie van Economische Zaken.

Meerjaren Perspectief 2018 – 2022 Wetterskip Fryslân

Bouwsteen Water - Provincie Fryslân, 2017.

Fries bestuursakkoord waterketen 2016 – 2020, Provincie Fryslân

Kadernota 3D 'samen leven, zorg voor elkaar', 2013

Beleidsplannen Participatiewet, Wmo 2015 en Zorg voor Jeugd, 2014

Wmo 2015 verordening, 2017

Foar Fryske Bern, Fries Actieplan Zorg voor jeugd 2018-2020, SDF, 2018

Preventienota jeugd voor het sociaal domein, DDFK, 2017

Uitvoeringsnotitie preventie jeugd, DDFK, juni 2017

Preventie in het sociaal domein, Sturen op outcome, Nederlands jeugd Instituut, presentatie 15 mei 2017

Sa doch ik dat, Als professional bijdragen aan opvoeden en opgroeien in Friesland, Van Montfoort, 2016

Integraal Veiligheidsbeleid Noordoost Fryslân 2013 – 2017 (verlengd voor 2018)

Beleidsplan Gezondheid 2019 – 2022 GGD Fryslân 'Samen vooraan: aan de slag met preventie!

Gezondheidsmonitors GGD Fryslân 2016, 2017

Nota Gezondheidsbeleid DDFK-gemeenten 2014 – 2017 'Samen leven, zorg voor elkaar!'

Kennisdocument, Trends, cijfers & ontwikkelingen Friese leefomgeving, ten behoeve van proces Friese omgevingsvisie, provincie Fryslân, 2017

Omgevingslabs Fryslân

Gebiedsgericht werken in Noardeast Fryslân en Dantumadiel 2019-2022, 2018

Dienstverleningsconcept Noardeast-Fryslân en Dantumadiel 2019-2022, 2018

COLOFON

November 2018

Opdrachtgever: Directie | Bauke Schat
Opdrachtnemers: Team Strategy | Marcella Jansen | Ruthger Schoonderbeek

De inhoud is tot stand gekomen in nauwe samenwerking met collega's van de verschillende afdelingen en is gebaseerd op bestaande documenten.

Behandeld in gezamenlijk college van B&W: 30 oktober 2018 en 19 november 2018.
Besluitvorming vindt plaats in de raad van de nieuwe gemeente Noardeast-Fryslân in 2019.

